ՀԵԼԷՆԷ*

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԻՆԳ ՀԱՆԴԷՍՍ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Ի՛հաւատի ողբերգութիւն մ՚ալ, զոր իլոյս կ՚ընծայեմ ազգիս, համակրանք իւր ամէն թերութիւններն։ Ինչոր նիւթն բոլորովին երևակայութեան ծնունդ է. միայն Դէհոպտոմենոսի և Իոքոստարդայ անունները պատմութենէն փոխ առնուած են։ Թէև սնսպտաշած և յանկցնութիւն երևայ ոմանց, պատմութիւնն մէկ ամենեին տեղի չունեցած դէպք մը նիւթ ընծայելս ողբերգութեանս։ Սակայն յիշելով այն իրաւունքը՝ զոր ողբերգուն ունի ուզածին պէս փոփոխութիւններ ընելու պատմութեան մէջ, իրեն պէտք չ՚եղածը լսել և պէտք եղածն ընդունել իւր երգին մէջ, որուն առաջին և էական նպատակն՝ գործը օգտակար, հետաքրքրական և միշտակս հանդիսականքը չրձանձրացընելն է. այլ և զայս ալ կ՚ըսեմ որ, թէ՛ մեր և թէ՛ ուրիշ ազգաց մէջ այդպիսի օրինակներ շատ տեսնուած են։ Յետի դարձեալ կը կրկնեմ, ինչպէս ուրիշ անգամ ալ ըսած եմ, ողբերգուին պէտք չ՚է որ ընթերցողն կամ լսողն պատմութեան ճշդութիւն և հաւատարմութիւն պահանջէ։ Ողբերգուն իւր բանաստեղծի ազատութեամբն, իւր չեմքը կազմելու հանար ուզած տեղը, պատշաճ դատած նիւթերը և իրեն յարմար գործաւորները կրնայ ընտրել. կը բաւէ որ գործն տատոկայի և անձնանի չ՚ըլլայ։

Ի վերայ այսր ամենայնի այս ալ ստոյգ է որ Հայք, մեծին Ալեքսանդրի մեռնելեն վերջը, Մակեդոնացւոց լուծը թօթափելու կը մտածէին և այս իրենց խորհրդեան մեծ աթոռ և միսանգամայն խրախոյս կու տային, Մակեդոնացւոց շահնուծաւալ կայսրութեան մէջ յայտնդուածքեանց պատճառաւ տիրած տեսակ տեսակ երկպառակութիւնն և արիւնահեղ պատերազմներն, որոնց պատճառաւ Հայաստանի վրայ խուսիր չ՚էին կրնար հանել Մակեդոնացիք։ Այս ողբերգութեանս նիւթը շատոնց ի վեր մտքիս մէջ կ՚որորեի, այնպէս որ բոլոր երգիս չեմքը կազմելն և ի գիր առնելն՝ գրեթէ տասնը՝ հինգ օր տեւեց։ Ցաւաչ քան հրատարակելու՝ ես ալ հանդուցած, եմ որ այդպիսի ուղղ միջոցի մէջ ոչ թէ երեւեի, այլ բաւական չտիպաւոր գործ մ՚ալ գրեթէ անենար է մեզի պէս տկար և անփորձ տասանեցաց. բանաձիս ստոյգ ըլլալն ընթերցողը կամ լսողը պիտի դատեն։ Ի վերայ այսր ամենայնի չանցցեր եմ որ բան կարի պարզ, բնական և նուազ տպաւորի ըլլայ գործն. իսկ եթէ յաջողած եմ կամ ոչ, զայս դարձեալ ներդամիտ դատաւորացս քննութեան կը յանձնեմ։

Ի՛նչպեսն որ մեր մը իւր ցաւոք ծնած որդւոյն վրայ աւելի սէր և գութ կ՚ունենայ, և այս ընդհանրապէս ճշմարիտ է։ Սակայն չ՚եմ գիտեր թէ՝ ընդհանրական ի յոյս ընծայած այս նոր գործոյս համար բնական համակրութիւն մը կը զգամ, որն որ ամենեին աչքաթողութիւն մը տուած չ՚է թեմ. իւր անդրանիկներն աւելի շատ ձիգն և ժամանակ ինձմէ յաջողտակած են։ Բայց այս ալ կը պատանի որ, մայր մը իւր բազմաթիւ զաւակաց մէջ, առանց մեկն ալ մանանաւորապէս ատելու, բացառութեամբ մեկուն վրայ աւելի սէր կ՚զգայ. թերեւս այս ողբերգութիւնս ալ սոյն սկզբամբ է որ թեմ քան իւր երիցագոյնքը աւելի սիրելի եղած է։

ՍԵՊՈՒՀ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

---

* Ցան. հրատարակչին, — Յամին 1904 հրատարակած մեր գրքոյկին մէջ, — որ կը կրէ. «Սեպուհ Լազ. Մխիթարեան տաղանդաւոր պուէտն և իր գրական երկասիրութիւնները», տիտղոսը, — մենք արդէն առուած ենք համառօտ՝ բայց հարկաւոր տեղեկութիւններ, ինչպէս այս՝ նաև միւս ինքնագիր և թարգմանածոյ ողբերգութեանց մասին։

Այն ժամանակի քաղաքական, են, պարագաներեն չէին թոյլատրեր մեզ հրատարակել զանոնք. բայց այժմ որովհետև մեր բզկտուած ազգին համաշունչ միութեան պէտքը մեկ կողմէն, միւս կողմէն ալ Հայրենեաց անկախութիւնը մտահոգած է. ուստի կը փորձուինք առաջիկայ ողբերգութիւնս, — որ ոչ միայն հեղինակիս գործերէն ընտրելագոյնն է, այլ և յիշեալ կէտերուն համար յոյժ նպատակայարմար կը թուի մեզ, — ի լոյս ընծայել նախ «Բազմավէպ» են մէջ՝ իբրև փոքր, և ապա առանձինն։ Եթէ հանելի ընլայ այն ընթերցասիրաց, այնուհետև միւսներն ևս պիտի շարունակուին տպագրիլ՝ նոյն կերպով։

Վաքսուսական թուականին և արևմտահայոց յաստուկ աշխարհաբար լեզուն և ուղղագրութիւնը նոյն պահեցինք, ի բաց առեալ ինչ ինչ կէտագրութիւններ, զորոնք մենք աւելցուցինք՝ ընթերցողներուն դիւրըմբռնելի ընելու. նպատակաւ։ Կան դարձեալ վրէժխնդրական ի՛նչ ինչ բացատրութիւններ ևս, որ ըստ իս ներելի չեն. բայց որովհետև խօսող անձինքն Փերիատոսէ երկոքեան ու կէս դար առաջ ապրող ու գործող հեթանոսներ են, հետևաբար ուրիշ կերպ չէր կրնար արտայայտուիլ հեղինակն։

Հ. Բ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

© National Library of Armenia

Ա Ն Ձ Ի Ն Ք

ԱՐԴՈՒԱՐԴ, նախարար հայկազն, իշխանապետ Հայոց.
ԱՐՏԱՒԱԶԴ, որդի նորա.
ՆԷՈՊՏՂՈՄԷՈՍ, կուսակալ Մակեդոնացի.
ՀԵԼԷՆԷ, դուստր նորա.
ՀՐԱՆՏ, զօրավար Հայոց.
ԱՐԻԱԹԷՍ, որդի արքային Կապադովկիացւոց, ապըստամբ և փախստական ի Հայս.
ԱՄԻՆԹԷՍ, զօրավար Մակեդոնացի.
ԼԻՒՍԱՆԴՐ, պաշտօնակալ ոմն Մակեդոնացի.
Հայ զօրականք.
Զինուոր ոմն Մակեդոնացի.

Տեսարանն է յԱրմաւիր, կուսակալական պալատին մէջ.

ՀԱՆԴԷՍ ԱՌԱՋԻՆ

Կուսակալական պալատին մէջ Արդուարդայ ապարանքը.

ՏԵՍԻԼ Ա.

ԱՐԴՈՒԱՐԴ, ԱՐԻԱԹԷՍ

ԱՐԻԱԹԷՍ

Ե՛կ ընդ իս, տէր իշխան. հոս ոչ ոք ունիմք ու կնդիր. սա ամայի սրահիս մէջ կրնամ առանձին հաղորդել քեզ ծերակուտին գաղտնի խորհուրդը և վճիռը։

ԱՐԴՈՒԱՐԴ

Զիս կը սոսկացընես, Արիաթէս, այդ անսովոր զգուշութեամբդ. ինչ, հոս նոր իրք պատահեցան. պարզէ՛ վարանքս. բոլորովին անտեղեակ եմ ես զանցից աշխարհիս, զի հագիւ թէ Վրաստանէն կը դառնամ, ուր ծերակոյտն խրկած էր զիս, որպէս զի զինակցութեան դաշինք մը կնքեմ Վրաց իշխանին հետ։ Միթէ նո՞ր ինչ վտանգ կ'սպառնայ Հայաստանի, կամ միթէ կը դրժէ՞ Նէոպտղոմէոս իւր երդմանց։

ԱՐԻԱԹԷՍ

Դու ո՛չ գիտես թէ ծերակոյտն Աղէքսանդրի մեռնելէն ետև, տեսնելով Մակեդոնացւոց տկարութիւնը, արդէն ազատութեան փորձ մ'ըրաւ. առաջին փորձովն թէպէտև նկուն, այլ բնաւ չը վհատելով, այսօր կ'որոշէ մէկէն խորտակելու անոնց լուծը։ Զի որչափ ալ Պերթիկէս Թեթև և քաղցր ուզենայ զայն Հայոց ցուցընել, Հայաստան իւր առաջին անկախ ազատութիւնը կը խնդրէ և զայն ձեռք բերելու որոշած է այս անգամ։

ԱՐԴՈՒԱՐԴ

Ուրախարար աւետիս մ'ինձ կու տաս, Արիաթէս, զի և իմ սիրտս կը ճմլի Հայաստանի փառաւոր յիշատակօք լի աւերակաց վրայ աչքս ձգելով. այո՛, և ես ազատ կը փափաքիմ տեսնել զՀայաստան իմ սիրելի հայրենիքս, սակայն ըսէ՛ ինչ միջոցաւ, ինչ եղանակաւ կը յուսայ ի գլուխ հանելու չ'ըսեմ անհնարին, այլ այդ դժուար գործը։

ԱՐԻԱԹԷՍ

Կը յիշե՞ս, Արդուա՛րդ իշխան, տասը տարի առաջ այն ահաւոր գիշերն։

ԱՐԴՈՒԱՐԴ

Այո՛. ապա ուրեմն...

ԱՐԻԱԹԷՍ

Սա օրուանս վերջը նոյնպիսի գիշեր մը պիտի ծնանի։

ԱՐԴՈՒԱՐԴ

Ո՜վ դիք, մազերս գլխոյս վրայ կը դիզուին... ինչ կ'ըսես... դարձեա՛լ ուրեմն ընդհանուր կոտորած մը...

ԱՐԻԱԹԷՍ

Այս առաւօտ ծերակոյտն, իւր գաղտնի նիստին մէջ, վերջնական որոշումը տալով, բացարձակապէս և առանց բացառութեան վճռեց Մակեդոնացւոց սատակումը։

ԱՐԴՈՒԱՐԴ

Ո՜հ, ինչ սոսկալի և անգութ վճիռ. կը հաւանիմ և ես պատերազմի դաշտին վրայ անխնայ սատակել հայրենեացս թշնամիքը. սակայն այդպէս գաղտագողի գիշեր ատեն դաւաճանել, երբ իրենց մէջ այնչափ անմեղք անկասկած անուշ քնոյ մէջ կը հանգչին... ո՜հ այդ անհանդուրժելի է, Արիաթէս... միթէ հա՞րկ է որ միշտ վազր ըլլանք...

ԱՐԻԱԹԷՍ

Բաբէ՜... այլ մի՛թէ մոռցա՞ր թէ տասը տարի առաջ...

ԱՐԴՈՒԱՐԴ

Ահա՛, լռէ՛ ինձ այն աղէտալի դէպքը. մոռցա՞ր կ'ըսես... այլ միթէ մա՞րթ իցէ ինձ զայն չըյիշել... այո՛, ես յայնժամ այն կոտորածին առաջնորդեցի... սակայն չ'էի կարծեր թէ այնուհետև զօրհանապազ դժնդակ խայթ մը պիտի ունենայի խղճիս մէջ։ Զի այն օրէն ի վեր արիւնաշաղախ ստուերք Մակեդոնացւոց, գիշեր ցորեկ զիս կը հալածեն... ո՜հ, դու չ'ե՞ս գիտեր իմ գաղտնի տանջանքս։

© National Library of Armenia

ԱՐԻԱԹԷՍ

Տէ՛ր իշխան, ի բա՛ց թող այդ տարաժամ և հայրենեացդ վնասակար տկարութիւնը։ Միթէ կը ճմլի՞ սիրտդ, քա՛ջդ Արդուարդ, Հայաստանի թշնամեաց պատահելու արդարացի աղիտից վրայ. սա թշնամեացդ՝ որ հարցդ գերդաստանը աւերակօք լեցուցին. սա թշնամեացդ՝ որոնց դէմ քաջն Վահէ պատերազմելով կեանքը կորոյս. սա թշնամեացդ՝ որ ձեր ազատութիւնը բառնալով, ծանր շղթայից մէջ զձեզ հեծել կու տան։ Բայց միթէ ի՞նձ անկ իցէ յիշել քեզ քու պարտքդ, տէ՛ր իշխան. միթէ դու նոյն Արդուարդը չ'ե՞ս և այժմ։ Դո՛ւ որպէս զի Վահէին հետ Հայաստանի իրաւունքը և անկախութիւնը պաշտպանես, համարձակեցար ելանել պատերազմաւ Աղեքսանդրի դէմ, երբ շատերն վատաբար կը նուաճէին իւր բռան տակ։ Այո՛, քաղցր է ինձ կրկնել ձեր հոյակապ արշաւանքը. դո՛ւ միայն Վահէին հետ յանդուգն բռնակալին յարձակմանց դէմ թումբ կանգնեցար և ի վիրաւոր անկանել Հայ դիւցազնոյն, որ քու հզօր ձեռքդ կ'աւանդէր Հայաստանի բաղդը, դո՛ւ իսկ երդուընցար անոր գլխոյն վրայ իւր վրէժը հանելու, և բնաւ չըվհատելով առաջ մղեցիր պատերազմը և արիւններկ սուրդ փայլակնացայտ՝ մինչև նոյն ինքն Աղեքսանդրի աչքին ցոլացուցիր։ Բայց այսչափ կրնար դիւցազն մը տիեզերախումբ բանակի մը դէմ. ապա եռանդդ չափաւորելով և յարմարագոյն ժամանակի մը թողլով յաղթանակելու յոյսդ, բռնադատեցար նուաճել և զՆէօպտողոմէոս, զդժնեան և զհպարտն Նէօպտղոմէոս, իբրև կուսակալ Մակեդոնացի ընդունել յԱրմաւիր։ Սակայն երբ Աղեքսանդրի մահուան համբաւն հնչեց տիեզերաց վրայ, դո՛ւ առաջին Հայ քաջաց մէջ, փութացար թօթափելու իւր լուծը և Հայոց սահմաններէն հալածեցիր զՄակեդոնացիս և զնոյն ինքն զՆէօպտողոմէոս։ Եւմէնէս, Լիւսանդր, մինչև Պէրթիկէս անգամ զարհուրեցան քու բազկէդ և զիջան դաշնակցութիւն մը կնքելու։ Դո՛ւ ալ խոհեմութիւն բանեցընելով, իբրև ճարտար զօրապետ և ուշիմ հայրենասէր, ընդունեցար խաղաղութիւնը և յաձն առիր որ առ ժամանակ մի Նէօպտողոմէոս միւսանգամ նստէր յԱրմաւիր, բայց իբրև պարզ հարկահան մը, առանց Հայաստանի ներքին կառավարչութեան խառնուելու։ Իսկ արդ Հայաստան այսօր բաւական զօրաւոր է և կրնայ Մակեդոնացւոց լուծը բոլորովին խորտակել. նա՛ զի երբ այն հսկայ կայսերութիւնն յայլ և այլ մասունս բաժանեալ, տեսակ տեսակ պառակտմունք իւր մէջը կը տիրեն, երբ բռնաւորին տեղակալքն իրարու ձեռքէն զահին բեկորքը յափըշտակել կը ջանան, դիւրին լիցի քեզ զՀայաստան, և ինձ զԿապադովկիայ մեր հարցն ժառանգութիւնը ձեռք բերել վերստին... այլ դո՛ւ կը վարանի՞ս... միթէ անտեղի խիղճ մը պիտի արգիլէ՞ զԱրդուարդ՝ բռնաջինջ չըսատակելու զՄակեդոնացիս։ Զի՛ք հոս դաւաճանութիւն, օրինաւոր է վրէժն ինչ կերպիւ որ ի գործ դրուի, երբ հայրենեաց ազատութիւն է նպատակը։

ԱՐԴՈՒԱՐԴ

Բարեկա՛մ, թո՛յլ տայ ապա ծերակոյտն ինձ օրինաւորապէս պատերազմ հրատարակելու Մակեդոնացւոց. ընդ այս և ես կը ցանկամ. ես ալ կը տեսնեմ թէ յարմար առեննն՚է վտարանջութեան. ես ալ կը տեսնեմ թէ ի՛նչպէս ամէն հայ սիրտք ազատութեան համար կը բաբախեն։ Սակայն այդպիսի ահաւոր դաւ մը կրկնե՞լ, երբ խաղաղութեան ուխտը պահելու իրարու երդմամբ խոստացանք։ Նոյն երդմանց վրայ հաւտալով, Նէօպտղոմէոս իւր ընտանեօք հետ մնաց յԱրմաւիր, և հոս սա պալատիս մէջ միատեղ կը բնակիմք։ Մեր առաջին դաւաճանութիւնն թերևս արդարացի երևար, վասն զի յայնժամ Մակեդոնացւոց իշխանութիւնն իբրև երկաթէ լուծ մը մեր պարանոցը կը պնդէր. բայց այժմ ի՛նչ փոփոխութիւն։ Այսօր ա՛լ գերի չ'են Հայք. Նէօպտղոմէոս ալ իւր առաջին դժնեայ և սէգ բարքը թողլով, իբրև եղբայր հետս կը վարուի. իմ Արտաւազդս իրեն որդի կը կոչէ, ես ալ իւր հրեշտականման դուստրը՝ զՀելէնէ՝ իբրև իմ Արտաւազդս կը սիրեմ. Հելէնէ և Արտաւազդ ալ իրարու հետ եղբայրական սիրոյ զօդիւ կապուած են. ա՛յնպէս որ մեր երկու ընտանիքն մի և նոյն ընտանիք կը ձևացընեն։ Արդէն Հելէնէի մօրն անհանգիստ ստուերն անընդհատ զիս գիշեր ցորեկ կը տագնապէ. իւր արեան բիծերն ձեռացս վրայ քանդակուած են. ի զո՛ւր կը ջանամ տասը տարիէ ի վեր անհետ առնելու այն ահաւոր նշանները. սակայն անջնջելի եղանակաւ հոն դրոշմած են. իսկ կմախքն գիշերները անկողնոյս սնարքը նստած վրէժխնդիր աչօք զիս կը դիտէ, ու կարծես թէ ականջիս մէջ միշտ կը հնչէ անուն մը՝ որ սոսկմամբ անկողնէս զիս վեր կը նետէ... այո՛, մարդասպան և դահիճ զիս կը կոչէ... աւելցո՛ւր ասոնց վրայ ալ անողոքելի խիղճ մը... ո՜հ խիստ թշուառ եմ, բարեկամ, հազիւ թէ որդւոյս սէրն երբեմն, խղճիւ բեռնաւորած, ճակատիս վրայ խնդութեան արև մը կը ծագէ։ Իսկ արդ կը՛ պահանջէ ծերակոյտն որ արհաւրացս վրայ նոր արհաւի՞րք աւելցընեմ... Ես ձեռօքս զիրենք ի գերեզման իջեցընեմ... ո՜հ ինչ եղեռն...։ Նա զի մեծ և հզօր ազգեր այդպիսի փոքր և վատ միջոցներու ձեռք չ'են զարներ. իսկ ի՛նչ անուն այնուհետև տիեզերաց առջև պիտի ստանանք, և ո՞վ այսուհետև մեր երդմանց պիտի հաւտայ. ի՛նչ յիշատակ ալ յետագայ դարուց պիտի թողունք։

ԱՐԻԱԹԷՍ

Ինձ չըպատշաճիր քննադատել ձեր ծերակուտին վճիռը. իւր բարձր հրամանն է, առանց Հայ արեան կաթիլ մը թափելու, այս անգամ ի գլուխ հանել ազատութեան խնդիրն. իսկ Հայաստանի և Վահէի վրէժխնդիր սուրն իւր բաղդին հետ քու ձեռքդ կը յանձնէ։

ԱՐԴՈՒԱՐԴ

Ա՜հ ի՛նչ պաշտօն։

© National Library of Armenia

ՍՐԻԱԹԷՍ

Ուրեմն կը մերժես։

ԱՐԴՈՒԱՐԴ

Մերժե՞լ... այլ մի՛թէ կրնամ...

ԱՐԻԱԹԷՍ

Քու հայրենասիրութիւնդ և քաջութիւնդ փորձուած են, տէ՛ր իշխան. ապա թէ և այդ պաշտօնն խիղճդ ալ խայթէ, հայրենեացդ սիրոյն և օգտին համար պարտական ես ամէն բան զոհել, մինչև խիղճդ ալ լռեցընել։ Չի՞նչ քաղցրագոյն քան զկեանս, սակայն ստոյգ գիտեմ թէ հայրեանցդ ազատութեանը համար զայն պիտի նուիրես։

ԱՐԴՈՒԱՐԴ

Ո՛հ, կեանքս շատոնց ի վեր իրեն նուիրած եմ։

ԱՐԻԱԹԷՍ

Ո՛ն, ի բա՛ց թող սա անպատեհ գթութիւնը, որուն արժանի ալ չեն թշնամիքդ. տո՛ւր հաճութիւնդ որ տանիմ անհամբեր ծերակուտին, որն որ անձկանօք պատասխանիդ կ'սպասէ։

ԱՐԴՈՒԱՐԴ (մեկուսի)

Ո՛վ երկինք... բայց պէտք է հնազանդել առանց երկմտելու։ (Բարձր) Այո՛, Արիաթէս, ծերակուտին վճիռը քննադատելն ինձ չըվերաբերիր, երբ հայրենիք կը հրամայեն, հնազանդիլն իմ առաջին պարտքս է։ Ուրեմն ա՛յս գիշեր...

ԱՐԻԱԹԷՍ

Այո՛, այս գիշեր, երբ հաւն առաջին անգամ երգելուն, Անահտայ տաճարին նուիրական պըղինձն կէս գիշերը պիտի հնչէ, Հայք կուսակալական պալատին վրայ պիտի յարձակին։ Դո՛ւ ամէն ել և մուտքը գիտես, ուստի հոն դուռը բանալով՝ Արտաւազդ որդւոյդ հետ իրենց պիտի առաջնորդես նախ յապարանս Նէոպտղոմէոսի։

ԱՐԴՈՒԱՐԴ

Որդի՞ս ալ... (մեկուսի) խե՜ղճ Արտաւազդ։

ԱՐԻԱԹԷՍ

Այո՛, Արտաւազդ ալ հետդ։ Նախ և առաջ Նէոպտղոմէոսի ընտանիքն պիտի սատակուին և ո՛չ ոք պիտի ապրի. իսկ ի նոյն ժամուն Արմաւիրի և բոլոր Հայաստանի մէջ բնակող Մակեդոնացիք ի թրէ պիտի անցնին։ Դարձեալ՝ եթէ մէկն, ո՛վ որ ալ ըլլայ, խնայելով Մակեդոնացի մը ազատէ և կամ որոշեալ ժամէն առաջ գաղտնիքը դուրս հանէ, այնպիսին իբրև հայրենեացն մատնիչ և դաւաճան, ի մահ պիտի դատապարտուի ծերակուտէն. փառքն հայրենասիրին, իսկ գլխատման բեմն դաւաճանին վարձքն պիտի ըլլան։

ԱՐԴՈՒԱՐԴ

Բաւակա՛ն է. գնա՛ ըսէ ծերակուտին, թէ վասն ազատութեան հայրենեաց Արդուարդ կը հնազանդի իր բարձրագոյն հրամանաց։

ԱՐԻԱԹԷՍ

Դո՛ւ ալ գիտես թէ այդպիսի գործոց մէջ հաւատարմութեան երդում մ'ալ ծերակոյտն կը պահանջէ։

ԱՐԴՈՒԱՐԴ (ձեռքը երկնցընելով)

Կ'երդնում, որովհետև իր կամքն է. այո՛, եթէ մէկն գաղտնեացս դրժէ կամ եթէ Մակեդոնացի մը ազատէ, մահո՛ւ մեղցի այնպիսին, թէև աչքիս պէս սիրած որդիս Արտաւազդն ըլլայ դաւաճանն, թէ և ես ալ։

ԱՐԻԱԹԷՍ

Մակեդոնացւոց բնաջինջ սատակման հետևեալ օրը, հայրս Արիարաթ, որ հայրենիքէն հալածական վտարանդի հոս հոն կը թափառի, իւր կապադովկիացի խմբովն Հայոց սահմաններուն պիտի մօտենայ. դո՛ւ ալ Հայ բանակաւդ իր հետ միանալով՝ նախ Եւմէնէս Կապադովկիոյ Մակեդոնացի կուսակալին վրայ պիտի դիմենք։ Ահա՛ վտարանջութեան յատակագիծն... բայց Արտաւազդ դէպ ի հոս կը մօտենայ, զքեզ իւր հետ կը թողում... ուրեմն, կէ՛ս գիշերուն...

ԱՐԴՈՒԱՐԴ

Կէս գիշերուն. ծերակոյտն վստահ ըլլայ իմ և որդւոյս հաւատարմութեան վրայ։ (Արիաթէս կ'ելլայ)։

(Շարունակելի) ՍԵԳՈՒՀ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀՌՈՄԱՅԵՑԻՈՑ

Լոյս տեսաւ Հ. Սահակ Տէր-Մովսէսեանի երկասիրած Հռոմայեցւոց Պատմութիւնը, զարդարուած բազմապիսի պատկերներով։ Լուրջ գործ մ'է, ամենայն խնամքով պատրաստուած, որ բաց ի պատիւ բերելէ հեղինակին մատենասէր եւ ժրաջան աշխատութեանը, կը յուսանք որ մեծապէս օգտակար լինի Հայ երիտասարդութեան։

Ուստի կը մաղթենք ուսումնատենչ մանկտւոյն, ընտիր դասագրքիս ընթերցումով, կազմել ողջամիտ սկզբունքներ, անյողդողդ հաւատք, եւ անպարսաւ հայրենասիրութիւն. որով երբեմն ալ իրենցմով պարծի Հայաստանն, եթէ գիտենան Հռոմայեցւոց պէս՝ պահել Միութիւնն, պաշտպանել Ազատութիւնը, բարձրացնել անոր մեծութիւնն եւ դարաւոր իշխանութիւնն, մեր Բնաշխարհի բնական սահմաններու մէջ։ Գինն է ֆր. 5.—

© National Library of Armenia